

Czeglédi Pál–Láng Eszter–Vona Máté

„Rendszerváltozások – tanulságok”

*Beszámoló a Debreceni Egyetem Közgazdaság-
és Gazdaságtudományi Karának konferenciájáról*

A Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kara 2009. november 13-án, a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából rendezte meg hagyományos, éves konferenciáját, „Rendszerváltozások – tanulságok” címmel. A plenáris ülésen öt előadás hangzott el, majd két szekcióban folyt a további munka.

Csaba László akadémikus, a CEU és a Debreceni Egyetem egyetemi tanára *A pénzügyi intézmények szerepe a sikeres átmenetben – a válságok tanulságai* című előadásában azt hangsúlyozta, hogy a rendszerváltozás – a szovjet birodalom összeomlása és a magántulajdonon alapuló nyitott gazdaság létrejötte – eleve nagyszabású, a társadalmi-gazdasági totalitás minden elemére kiterjedő átrendeződést jelentett. A különféle feladatok egybevetéséből következett, hogy a sürgős és a fontos feladatok összekeveredtek. A különböző európai országok átmenetében két szélsőség alakult ki: Egyfelől a pénzügyi magára hagyása előre látható módon hozott magával óriási és ismétlődő pénzügyi buborékokat. Másfelől viszont a terület túlszabályozása és állami céloknak való alávetése kioltotta az önálló pénz- és tőkepiac kialakulásának a lehetőségét is. Az előadás azt vizsgálta, meddig lehet a stabilitást importálni, például árfolyamrögzítéssel és másutt bevett megoldások egyszerű lemásolásával. A válasz: csak átmenetileg. A pénzügyi fejletlenségére a térség nagy cégei a világ tőkepiaciba történt beépülésükkel válaszoltak. Így pedig a jövőben sem lesz tere valóban életképes pénzügyi intézmények meggyökeresedésének, ami viszont hosszú távon mérsékli a növekedés potenciális és valósi ütemét is.

Szabó Katalin, a Budapesti Corvinus Egyetem Összehasonlító Gazdaságtan tanszékének egyetemi tanára a *Rendszerváltás és technológiai rendszerváltás* című előadásában a rendszerváltást – a szokásosnál szélesebb perspektívába helyezve – a technológiai rendszerváltás részeként értelmezte. Az előadó azt az ellentmondást vetette fel, hogy miközben a rendszerváltás egyik kiváltó oka – de legalábbis gyorsító tényezője – volt az időközben zajló infokommunikációs „forradalom”, a rendszerváltás gazdaságpolitikáját megtervező és részben kialakító közgazdászok kevés figyelmet fordítottak a technológiai fejlődésre. Az elő-

Czeglédi Pál egyetemi adjunktus a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Karán. E-mail: pal.czegledi@econ.unideb.hu

Láng Eszter tanszékvezető egyetemi docens a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Karán és a Competitio főszerkesztője. E-mail: eszter.lang@econ.unideb.hu

Vona Máté ötödéves hallgató a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Karán. E-mail: vonamate@gmail.com

adó szerint viszont a technológia e „rendszerelváltó” szerepének felismerése azt is szükségessé teszi, hogy átértelmezzük a rendszerváltás kifejezést. A 80-as években a piacgazdaságokban induló technológiai rendszerváltás, amely olyan jelenségekben öltött testet, mint a tudás domináns termelési tényezővé válása vagy a technológia iparág-specifikusságának megszűnése, Magyarországon csökevényes formában játszódott le. Ezt mutatja például az a tény, hogy a magyar kutatásra és fejlesztésre szánt beruházások 48 százalékát 17 nagyvállalat adja.

Hámori Balázs, a Budapesti Corvinus Egyetem Összehasonlító Gazdaságtan tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára *Agresszív gazdasági magatartásformák a rendszerváltás után* című előadásában azokkal a sajátosan gyenge piaci intézményekkel rendelkező piacgazdaságokra jellemző magatartásformákkal foglalkozott, amelyek valamilyen formában már túllépik az önkéntes csere egyébként sem könnyen definiálható határát. Az előadó szerint ezeket a magatartásformákat az ún. gyáva nyúl játék (chicken game) egyik formájával lehet leírni, amelyben az a szerződő fél kapja a legnagyobb kifizetést, amelyik képes tartani az ajánlatát úgy, hogy közben a másik visszalép a sajátjától, és elfogadja a másik által ajánlott feltételeket. A felek ebben a helyzetben képesek lehetnek arra, hogy zsarolják a másik felet, az ajánlatuktól való elállással fenyegetve azt. Ezt a fenyegetést az agresszió egyik formájaként értelmezte az előadó, és számos példával illusztrálta. Az információszimmetria tesz lehetővé például ilyen helyzetet a közszolgáltatások piacán, ahol a fogyasztók nem képesek átlátni a teljes szolgáltatást (illetve annak tényleges költségeit), és így nem is képesek ellenőrizni azt. Ugyanezzel az elemzési kerettel írható le a kereskedelmi láncoknak a beszállítóikkal szemben tanúsított magatartása is.

Makó Csaba, a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Doktori Iskolájának vezetője és az MTA Szociológiai Intézete Munka és Szervezetszociológiai Műhelyének kutatási igazgatója egy a szlovák és a magyar szervezeti innovációkat összehasonlító kutatás fő eredményeit ismertette *Szervezeti innovációk összehasonlító elemzése (A magyar vs. szlovák üzleti szolgáltatási szektor)* című előadásában. Az előadás kiinduló gondolata az volt, hogy a rendszerváltás óta elmúlt 20 év nem homogén a magyar vállalatok szemszögéből sem: az első évtized dinamikus fejlődése egy viszonylag „elavult” szervezeti munkaszervezeti paradigma átvételével járt együtt, de a 2000-es évtizedre érezhetővé vált, hogy a vállalatok egy része „beragadt” az alacsony hozzáadott értékű javak termelésébe, és ezzel együtt nem tudta megváltoztatni a munkaszervezési gyakorlatát sem. A 200 magyar és 100 szlovák cégre kiterjedő kutatás azt mutatja, hogy a munkaszervezési gyakorlat Magyarországon jelentős lemaradásban van a szlovákhöz képest. Különös tekintettel igaz ez a munkaidő rugalmas felhasználását segítő innovációk alkalmazására, illetve a csapatban végzett munka intézményes kereteinek kidolgozására.

Polónyi István, a Debreceni Egyetem KTK tanszékvezető egyetemi tanára *Rendszerváltás az oktatásban – gazdasági tanulságokkal* című előadása a közoktatás és a felsőoktatás rendszerváltást követő fejlődését s annak ellentmondásait tekintette át. Rámutatott, hogy a közoktatás oktatáspolitikájának rendszerváltást követő alapértékeinek (autonóm pedagógus közösség, önkormányzati feladat, pluralista fenntartói szerkezet és központi szakpolitika) mindegyike ellentmondásokra is vezetett. A mára kialakult közoktatást a voluntarizmus (a világon igen ritka 18 éves korig tartó iskolakötelezettség), a polarizáltság (a kistelepülési iskolába járók teljesítményének tartós elmaradása), egy réteg alacsony iskolázottságának újratermelődése és a közoktatásból kilépők nagyobbik részének idegen nyelvtudásának hiánya jellemzi. A közoktatás fejlődési pályája tehát a gazdasági fejlettségtől és szükségletektől elszakadt. A minőség csak szűk területen – az elit iskolákban – érvényesül. A felső-

oktatás rendszerváltás óta eltelt időszakát a volumen gyors, extenzív kiterjedése jellemzi, amelynek nyomán 2015-ben minden harmadik, 2025-ben minden második munkavállaló diplomás lesz, amely a magasan fejlett országok arányainak felel meg, s kérdés, hogy egy jelentősen alacsonyabb fejlettségű országban szükség lesz-e ennyi diplomásra? A bolognai képzési szerkezet hazai bevezetésére elkerülhetetlenül szükség volt. Ugyanakkor úgy tűnik, „túl jó tanulók” voltunk, nagyon rövid átmenettel, a hagyományok figyelembe vétele nélkül vezettük be az új képzési szerkezetet. Ráadásul a képzést belterjes programkialakítás, a munkaerőpiac, a gazdasági szféra igényeinek figyelmen kívül hagyása jellemezte. A felsőoktatás nagyiparrá vált, miközben a hazai felsőoktatási intézményvezetés korszerűtlen. Az új felsőoktatási törvény megpróbált ezen változtatni – azonban részint a minisztérium professzionalizmusának hiányosságai, részint az Alkotmánybíróság elkötelezettsége miatt az intézményvezetési reform megbukott. Az ágazati minőségirányítás korszerűtlenségének, belterjességének másik eleme a minőségbiztosítás hiánya. A felsőoktatási minőségbiztosítás az akkreditációra épül – ami nem más, mint a szféra meghatározóan akadémiai értékekre épülő önminősítése. Hiányzik a tényleges minőségellenőrzés, a minőségbiztosítás intézményi szinten, de hiányzik a munkaadói igényeket érvényre juttató, a munkaadókat bevonó felsőoktatási ágazati minőségpolitika is. Befejezésül az előadás hangsúlyozta, hogy a rendszerváltásnak nincs alternatívája. Azonban a rendszerváltás után az oktatáspolitikai fejlődésében (sem) nem lehetett átugrani a máshol már meghaladott korszakokat, nézeteket, csak azért mert máshol (a fejlett világban) már megvívták azokat a harcokat, amik itt folynak, s már kiderült egyes itt és most divatos eszmékről, hogy ott túllépett rajtuk az idő.

A szekciós előadásai: *Kontor Enikő*, a Debreceni Egyetem KTK adjunktusa „*Rendszerváltozások – tanulságok*” című prezentációjában a magyar vállalkozási szektor fejlődéstörténetével foglalkozott az 1960-as évektől kezdve, ahol a legjelentősebb fordulópontot a rendszerváltás hozta. *Barazsiné Hadházi Edit*, a Debreceni Egyetem KTK adjunktusa „*A vállalati oktatáspolitikai dimenziói*” című előadása egy vállalati esettanulmányokra épülő kutatást mutatott be, amely a vállalatok vállalati életgömbjében elfoglalt helyének és az oktatási kiadásainak az összekapcsolódására vonatkozik. Vona Máté V. éves hallgató „*A bolognai rendszer és egy jelzési modell tanulságai*” címmel megtartott előadásában egy ausztrál oktatási reform hatásait mutatta be, illetve azt, hogy milyen tanulságok vonhatók le ebből a magyar átalakulásra vonatkozóan. *Kun András István*, a Debreceni Egyetem KTK adjunktusa „*Hallgatók képzési motivációi A „Tudásház” projekt egyik felmérése alapján*” címmel adott elő. A „Tudásház” projekt célja a kari képzés és a vállalati igények összehangolása. A felmérés DE-KTK hallgatóinak mint leendő munkavállalóknak a motivációs feltérképezését célozta. Az előadások sorát *Tóth Ákos* „*Az informális intézmények szerepe a magyar kultúrafinanszírozás rendszerváltás utáni átalakulásában*” című prezentációja folytatta. *Lakos István* rövid médiatörténeti áttekintés után a jelen médiájának jellemzőit mutatta be. *Kiss Anita* „*A vállalat értékteremtése és annak mérése az új gazdaságban*” című előadásában felhívta a figyelmet a vállalatok értékelésének hagyományos módszertanában rejlő problémákra. *Tóth Kornél* „*Az értékelés és a számviteli elvek összefüggései és megjelenítése a változó világ gazdaságában*” címmel tartott előadást, a számvitel keretein belül lezajló forradalmi paradigmaváltásra fókuszálva. *Gödör Zsuzsanna* *A munka és a foglalkoztatás változó dimenziói Magyarországon és Romániában* című prezentációjában a munka megváltozott dimenzióival, Magyarország és Románia munkapiaci jellemzőivel, valamint az atipikus munkavégzés terjedésével foglalkozott az Európai Unióban és a vizsgált országokban.